

„Mágikus realizmus” Talamon Alfonz, Bárczi Zsófia és Hunčík Péter műveiben

Talamon Alfonz

„Talamon Alfonz egyike a *Próbaút* antológia legkiforrottabb, szakmailag legelismertebb alkotóinak, s egyben legproblematisabban interpretálható szerzőinek is”¹ – írja Ardamica Zorán. Az interpretációs lehetőségek problematikájához – a talamoni hosszúmondatok és a sajátos szövegszerkesztés mellett – minden bizonnyal nagyban hozzájárulnak a Talamon szövegeiben fellelhető mágikus realista elemek is. E fejezetben ezen elemek fellelésére és a mágikus realista írásmód sajátos jegyeinek a bemutatására teszünk kísérletet Talamon Alfonz szövegeiben.

Elsőként Talamon Alfonz 1988-ban megjelent kötetében, *A képzelet szertartásaiban* szereplő *A nap, amelyen ledőlt az első kiszáradt eperfa* című novellát vizsgáljuk meg. A történet elején egy turista társaság megérkezéséről olvashatunk. „A turisták mindig egyformán viselkednek. Megvárják, amíg az autóbuszuk körül elül a kavargó porfelhő, míg a kutyák kicsit elcsitulnak, aztán az idegenvezető a busztársaság átizzadt egyenruhájában feltépi az ajtót, és úgy lép szülőföldünk porába, mint egy hódító.”² Hogy a szülőföld valójában milyen falut takar, az a novellából nem derül ki. A novellára „jellemző a homály, a szövegben szinte egyetlen konkrétumról sincs szó. Nincsenek személynevek, ismeretlen a város neve is.”³ Ezt követően a narrátor a turisták viselkedését mutatja be. A csoport egyik felének tagjai azonnal megrohamozzák a kocsmát, valamint a kocsmá szomszédságában álló nyilvánosház dolgozóit, azaz a szajhákat veszik szemügyre. A csoport másik fele megvetően néz a társaság fentebb említett tagjaira, majd a közelben álló romos templom felé veszi az irányt. Miután fényképezőgépeikkel az összes lehetséges pozícióból megörökítették a templomot és a mellette álló feszületet, az idegenvezető felszólítására ismét buszra ülnek, és elhagyják a főteret. A csoport tagjai otthonukban koktélparkon mutogatják a kirándulás során készített fényképeket, majd „elmesélik az idegenvezető hallatlan rutinnal kitalált meséjét a feszületről.”⁴ A történet itt válik érdekessé. A narrátor – akinek a kilétéről ugyancsak nem tudunk semmit – a feszület történetének a mesélésébe kezd. „Nem hiszem, hogy rajtam kívül valaki is ismerné az összefüggést a lyukas tetejű, csonka tornyú templom és a feszület között, és abban

1 ARDAMICA Zorán: *Perspektívaváltás a felvidéki magyar irodalomban. Alkotói pályák az Iródia és a Próbaút antológia horizontjában*, Doktori (Ph. D.) értekezés, Debreceni Egyetem, BTK, 2007, 134.

2 TALAMON Alfonz: *A nap, amelyen ledőlt az első kiszáradt eperfa*, In: NÉMETH Zoltán (szerk.): *Talamon Alfonz művei*, Kalligram Könyvkiadó, Pozsony, 2001, 63.

3 ARDAMICA: *I. m.*, 136.

4 TALAMON: *I. m.*, 65.

már egészen bizonyos vagyok, hogy az összefüggés értelmét, senki nem tudja megfejtani.”⁵ A történet szerint valamikor régen egy idegen jött a faluba, pont azon az úton, ahol az előbb említett turisták is megérkeztek. A narrátor ezen a ponton megjegyzi, hogy tisztán emlékszik arra a napra, amikor ez történt, és azt is kijelenti, hogy csak azért emlékszik pontosan mindenre, mert azon a napon a több száz éves eperfák eszeveszetten virágozni kezdtek. Azonban az eperfákat férgek támadták meg, és mire a falu népe észbe kapott volna, nem maradt semmi a virágokból. „Akkor láttam először az idegent a főtéren. Keskeny, megfontoltságról tanúskodó arcéllal, amely a feszületen sem változott meg [...] elmerengve állt a sárban, az eperfákon mászkáló férgeket nézegette.”⁶ A falu népe ettől a perctől kezdve rosszállóan tekintett az idegenre. Egyrészt azért, mert összefüggést véltek felfedezni a férgek pusztítása és az idegen jelenléte között, másrészt pedig azért, mert egy olyan házban lakott, melynek tulajdonosát, egy öregasszonyt még fiatal korában máglya általi halálra ítélte az inkvizíció. A vád boszorkányság volt. Azonban a máglya nem lobbant fel. A rend nagymestere ezt isteni jelnek tekintette és felmentette a gyanúsítottat. A narrátor ezen a ponton megjegyzi, hogy a felmentésnek valójában más oka volt, legalábbis azt mesélték, hogy a fiatal lányt nem Isten, hanem a szűzhártyája mentette meg. Mivel az idegen és az öregasszony jó viszonyt ápoltak, ezért a faluban gyorsan szárnyra kaptak a cifrábbnál cifrább hírek: „boszorkányszombatokra járnak meg magával Luciferrel cimborálnak és szörnyszülött, emberforma lényekkel, amilyeneket a komédiások meg a vásárosok ketrechen mutogatnak az állatikkal.”⁷ Aztán az a hír kezdett terjedni a faluban, hogy az idegen egy helyi jó módú kereskedő lányába lett szerelmes. Azonban a lány nem vette komolyan az idegent, csak hitegette őt. Az idegen egy nap elhagyta a falut, és nem tért vissza. A faluban halálhírért terjesztették. A jó módú lánynak azonban nem kellett sokáig szomorkodnia, mert egy gyerekkori barátja, akiből az idők folyamán katonatiszt lett, feleségül kérte őt. A házasságkötést hamar be is jelentették. Az öregasszony még abban az órában meghalt a templomban. A tetemet a pap és a sekrestyés jelenlétében két sírásó temette el egy családi kriptá mögé. Azon a napon, mikor az öregasszonyt eltemették, ismét megjelent az idegen. „Én csak a mennydörgésszerű, vontatott dübörgésre lettem figyelmes, amihez hasonlót csak akkor hallhat az ember, amikor a vihar a feje fölött csap össze, és a lecsapódó tüzes nyelv nyomában a hang is leér hozzá.”⁸ Nem mennydörgést hallott a narrátor, hanem a templomtorony tetejéből lezuhanó rézkereszt pusztításának hangjait. A templom használhatatlanná vált. A falu népe ezt az idegen bosszújaként értelmezte. Úgy vélték, hogy így akarja megakadályozni a házasságkötést. A katonatiszt bajtársait is elhívta, hogy megállítsák az idegent, és bejelentette, hogy a házasság másnap, templom ide vagy oda, de megkötetik. „A férfiak fejszékkal, fűrészekkel elmentek az erdőbe, hogy kivágják a legnagyobb fát, amiből keresztet ácsoltak volna, hogy alatta a pap áldásával a pár keresztény módon hűséget fogadhasson egymásnak.”⁹ A keresztet félkész állapotban hagyták a készítői. Az idegen éjszaka kilépett a kőházból, a kereszt felé lépett,

5 Uo.

6 Uo. 66.

7 Uo.

8 Uo. 69.

9 Uo. 70.

levette köpenyét, majd a keresztre feküdt, és először a lábait, majd jobb kezét szögezte oda a keresztfához. Bal kezével pedig a fa repedésében kapaszkodott meg. Azonban, ahogy a szöveget verni kezdte lábaiba, a kiszáradt eperfák sorra kidőlték, és mindent összenyomtak, ami alájuk került: embereket, kutyákat. A hajnali sötétségben a kereszt készítői felállították a keresztet, bár a rajta lévő idegent nem vették észre. Aznap az esküvőt megtartották. A földből ugyanolyan férgek másztak a keresztre, mint amilyenek anno az eperfákat is ellepték. E férgek, mintha az idegen kérésére tették volna, rágni kezdték a testét. „Talán azért tette az idegen mindezt, mert rájött, hogy halálával nem tudja az életet megállítani, és talán érezte, hogy az embereket csak halálának szörnyű módja, és nem az értelme fogja elrémíteni. Lehet, hogy ez az igazság.”¹⁰ A narrátor megjegyzi, hogy az idegen teste nem tudni, hogyan, de az évek során mumifikálódott. Ez segítette hozzá az idegent ahhoz, hogy a hírért és a legendáját túlélje. Az idegen mumifikálódott teste azóta is a fészületen túri a turisták izléstelen vicceit.

Németh Zoltán szerint a novellát olvasván posztkoloniális környezetben szembesülhetünk. E környezet egy világtól elzárt kultúra, amelybe a turisták ősei, a hódítók is beleírták magukat.¹¹ „Két intézmény kínálja magát: a kocsmát, bevetésre kész kurváival és a templom, ahol a hódítók leszármazottai az idegen környezetben megtalálhatják hitüket, a katolicizmust is. Latin-amerikai környezet áll tehát előttünk, de kelet-közép-európai hangsúlyokkal, eperfával, vörösbórral, XVI. századi feszülettel, XVIII. századi barbár tűzérsségi támadással.”¹² Egyetérthetünk Németh Zoltán ezen észrevételével, hiszen a novellát olvasván valóban olyan érzésünk lehet, hogy a történet valamilyen latin-amerikai környezetben játszódik.

De kezdjük a történet elején. A faluban egyszer csak megjelenik egy idegen. Az eperfák ekkor hirtelen virágzásba kezdenek. A fentebbi idézetben a narrátor külön meg is jegyzi, hogy csak ezért emlékszik arra a napra ilyen tisztán. Mintha ezzel a kijelentéssel pont azt szeretné jelezni, hogy az idegen megjelenése és a hirtelen virágzás szoros összefüggésben állnak egymással, vagyis, hogy a rejtélyes, titokzatos kilétű idegen mintha életet hozott volna az eperfákba. A hirtelen virágzás után pedig nem sokkal az eperfákat ellepi a férgek, amik tönkreteszik azokat. A titokzatos idegen ismét megjelenik, és figyelni az eperfák pusztulását. Ez a momentum ugyancsak arra enged következtetni, hogy az idegennek a pusztításhoz is köze van.

A következő fontos momentum az öregasszony szennyes múltja lehet. A falu népe örökre megbélyegzi a boszorkánysággal vádolt fiatal lányt. Akár bűnös, akár nem – ez szintén nem derül ki a novellából – a falu népe úgy vélekedik, hogy a fiatal lány vétett a katolicizmus, az Isten, a vallás ellen. Itt kell tennünk egy kis kitérőt. A lány, azáltal, hogy boszorkány (?), vét a katolikus egyház dogmái ellen, vagyis áthágja a szabályokat, amiért bűnhődnie kell (inkvizíció). „A mágikus realista szövegek jó néhány olyan jellegzetességgel rendelkeznek, amelyek megfeleltethetőek egyes, a tilalmak áthágásához kapcsolt stratégiáknak”¹³ – írja Bényei Tamás. Bár Bényei e gondolatmenetét a mágia áthágását illetően fogalmazza meg, azonban úgy véljük, hogy azt alkalmazhatjuk a fiatal lány

¹⁰ Uo. 71.

¹¹ Vö. NÉMETH Zoltán: *Talamon Alfonz*, Kalligram Könyvkiadó, Pozsony, 2001, 103.

¹² Uo.

¹³ BÉNYEI Tamás: *Apokrif iratok*, Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 1997, 127.

esetében is, hisz az vét valami felsőbbrendű, transzcendens ellen. Az idegen az öregasszony házában él. Ahogyan fentebb is említettük, jó kapcsolatot ápolnak egymással, amit a falu lakói rosszállóan néznek. Ezt a kapcsolatot is egyfajta titokzatosság lengi körül. Mindenféle vád éri őket, magától a falu papjától. Ezen a ponton ismét a vallási szabályok áthágása, az istentelenség kerül előtérbe.

Ahogyan haladunk a történetben, ismét egy titokzatos eseménybe ütközünk. „Nemsokára elterjedt a hír, hogy az idegen házasságot köt a lánnyal, és ezt a hírt arra vélték alapozni, hogy az idegen titokzatos módon újjávarázsolta a templom repedt, az oxidációtól megfeketedett réz és arany ereklyetartóit, -kelyheit, és végül pompás, aranyozott, ezüstözött oltárt készített [...] az oltárképet pedig, amelyet sötét komor színekkel festett meg – Krisztus a keresztyét vonsozolja a római katonák sora között –, az egyik mellékhajó falára kellett felakasztani, mert az oltáron nem fért el az alacsony boltívek miatt.”¹⁴ A titokzatos idegen tehát – titokzatos módon – egymaga felújította a templom berendezését. Az idegennek ismét köze van az „életadáshoz”, mármint e tetteivel „életet lehelt” a templom régi tárgyaiba, sőt két új tárgynak (oltár, oltárkép) úgy mond „életet adott”. (Bár csak feltételezzük, de valószínű, hogy az oltárképen, a keresztyét cipelő Krisztus összefüggésben állhat az idegennel és annak keresztyével, amin a későbbiekben majd a halálát leli.) Ez után a cselekedete után egy reggelen elhagyja a falut.

A következő fontos momentum az öregasszony halála, amit ismét egyfajta titokzatosság leng körül. Miután a katonatiszt bejelenti, hogy feleségül veszi a jó módú lányt „abban az órában az idegen gazdasszonya, miközben a mellékhajó falára felszögelt oltárkép alatt imádkozott, elejtette rózsafüzérét, és hangtalanul, szinte észrevétlenül beleveszve az orgonák sípjainak áhítatos zenéjébe – meghalt.”¹⁵ Vajon van valamiféle összefüggés a bejelentett menyegző, az új oltárkép és az öregasszony halála között? Bár a szövegben erre semmiféle utalást nem találunk, de maga a halál körülményei arra engednek következtetni, hogy van. Ugyanis a fentebbi idézetből az derül ki, hogy az öregasszony, az idegen barátja pont abban az órában leli halálát, amikor a katonatiszt bejelenti a házasságát azzal jó módú lánnyal, akinek nemrég még az idegen udvarolt. Emellett az oltárkép a szenvedést, Isten fiának a halálát, a menyegző pedig valaminek a kezdetét, „születését” jelképezi. Az elmúlás és a születés áll egymással ellentétben. Azon a napon, amikor az öregasszony tetemét eltemetik, az idegen ismét megjelenik. A fentebbi idézetben a narrátor jelzi, hogy az idegen felbukkanásával egy időben a templomtorony tetején lévő rézkereszt bezuhan a templomba, úgy, hogy közben tönkreteszi a templom tetejét és az épület berendezéseit. (Talán az efféle pusztulást értelmezhetjük úgy, mint az eperfák esetében történő pusztulást.) A falu népe az idegen bosszújaként értelmezte, amit a közeledő menyegző miatt követett el. Maga az idegen mindenesetre nem dönthette le a keresztet, azonban csak úgy, ahogyan az eperfák haláltusa közben jelen volt, ez esetben is akkor ment tönkre valami, amikor megérkezett. Bár ez mit sem bizonyít, de valószínű, hogy az idegen érkezése és a kereszt lezuhanása között van némi összefüggés. Az utolsó fontos momentum pedig az eperfák kidőlése, ami akkor következik be, amikor az idegen keresztre feszíti önmagát, valamint az ismét megjelenő férgek, akik az idegen testébe beleeszik magukat és ez által meg-

14 TALAMON: *I. m.*, 67-68.

15 Uo. 68-69.

ölik őt. Itt azt a kérdést is feltehetnénk, hogy a novellában megjelenő, pusztító férgek, és főleg az a momentum, ahogy végeznek az idegennel, nem hasonlít-e az utolsó Buendía, azaz a malacfarokkal született Aureliano hangyák által okozott halálára? A szövegben erre utaló nyomokat keresve sem találunk, azonban véleményünk szerint mindenképp mutatkozik némi hasonlóság a két eset között, ugyanis mindkét esetben jelen van a bűn. A Buendíák nagy bűne a vérfertőzés, aminek folytatását maguk a hangyák akadályozzák meg. Esetünkben pedig „az egész elbeszélést a bűn járja át, de végül is egyetlen értelmezés sem tud választ adni a kérdésre, ki és miért követte el a bűnt, mi a bűn tárgya.”¹⁶ Mégis az idegen az, aki a keresztthalál által bűnhődik.

A novellát illetően azonban számos más kérdés is feltehető. A kérdések sokasága a szöveg problematikus interpretálhatóságában gyökerezik. Németh Zoltán Talamon Alfonzról szóló monográfiájában a tárgyalt novellát illetően öt interpretációs lehetőséget jelöl meg. Jobban mondva, az értelmezést végrehajtó személyeket kategorizálja. Így az első ilyen kategóriába a turisták első csoportja tartozik, akiknek az értelmezés a nemi szerv és a gyomor kérdése. A második kategóriába a turisták másik csoportja tartozik. Ezek a turisták a valódi értékek felfedezésére nem képesek. Az ő esetükben az interpretáció nem mozdul előre. A harmadik kategóriába maga a történet elbeszélője, azaz a narrátor tartozik.¹⁷ „A narrátor megkeveri az időt, a horizontegyesítésnek tökéletesen a birtokában van, sőt. Ennek a tökéletes birtoklásnak az eredménye, hogy kénye-kedve szerint bánik a jelen és múlt tapasztalatainak egymásra vonatkoztatásával.”¹⁸ Így eshet meg az, hogy a narrátor jelen volt mind a múlt és mind a jelen eseményeinél is. A negyedik kategóriába a falu népe tartozik, akik az idegent afféle garabonciásnak tekintik. Az ötödik kategóriába pedig maga az idegen tartozik, aki a település életét saját életével értelmezi.¹⁹ Vissza kell térnünk azonban a narrátorhoz. „Homályteremtő, elbizonytalanító tényező, hogy a narrátor figurája is misztikussá, természetfelettivé válik – vagy tán maga a megfeszített szelleme lenne? –, hiszen egyaránt emlékszik a XVI. század (ha hiszünk az idegenvezetőnek) és a jelen, a turistalátogatás eseményeire”²⁰ – írja Ardamica Zorán. Ez a feltevés egy újabb interpretációs lehetőséget hordoz magában. Hogy „melyik lehet a valódi értelmezés? Azt hiszem, mindegyik”²¹ – írja Németh. Egyetérthetünk e végkövetkeztetéssel.

Számunkra azonban ennél a végkövetkeztetésnél is fontosabb a mágikus realista vonal a műben. Egyfelől a már fentebb említett posztkoloniális környezet is utal a szöveg mágikus realista voltára. Másfelől a mágikus realista regények azon sajátosságaira is fel kell figyelnünk, miszerint ezekben a szövegekben nagyon erős a történetelvűség.²² „A szereplő potenciális történet, mégpedig életének története. Minden új szereplő új történetet jelez. Az elbeszélésemberek birodalmában vagyunk.”²³ Bár mi nem egy regénnyel állunk

16 NÉMETH: *I. m.*, 106.

17 Vö. Uo. 104-105.

18 Uo.

19 Vö. Uo. 105-107.

20 ARDAMICA: *I. m.*, 137.

21 NÉMETH: *I. m.*, 108.

22 Vö. BÉNYEI: *I. m.*, 133.

23 Idézi. Uő. 133.

szemben, ezért a különböző szereplők élettörténetéről nem olvashatunk több tíz vagy száz oldalon keresztül, azonban ha megfigyeljük, a narrátor minden szereplő életét, vagy inkább azok fő eseményeit összefoglalta: a turistákat és azok szokásait, az öregasszony boszorkány (?) múltját, majd csodával határos menekülésének történetét, a kereskedő lányának tanulóiéit. A titokzatos idegen múltjáról nem tudunk semmit, de az ő története szüli a kereszt történetét, ami „az értelmezés tárgya ebben a novellában.”²⁴ Emellett meg kell említenünk a már fentebb említett isteni dogmák elleni vétséget, valamint a megmagyarázhatatlan jelenségeket: az eperfák eszeveszett virágzását majd azok kidőlését, és a férgek, bogarak kétszeri megjelenését és pusztítását, ami értelmezhető az idegenre való reakcióként is.²⁵

Ezen tényezők összessége, valamint maga a narrátor történetmesélése ténylegesen arra engedtek következtetni, hogy egy olyan szöveggel állunk szemben, ami tartalmaz mágikus realista vonásokat.

Másodikként Talamon Alfonz *Az álomkereskedő utazásai* című kötetében található, *A vágyak ösvénye* címet viselő novelláját vizsgáljuk meg.

„*A vágyak ösvénye* a szerelmi háromszög variációjaként is felfogható.”²⁶ E szerelmi háromszög két lovag és egy a mindkettjük által szeretett nő között jön létre. A két lovag egy vadászatot vesz részt, ahol az egyiket egy faág lesodorja a lováról és szörnyet hal. A másik lovag a történet elbeszélője. A lovag halála megrendíti az elbeszélőt, mert ő már gondolatban többször, többféleképpen megölte társát a nő iránti féltékenységből. Maga a novella ekképpen kezdődik: „Átkaim – hol lassan torlódó, félelmetes, avasszín, szuvas fogaimmal bűzös szájjüregem medrében morzsolt, akadozva egymást követő jégtáblákként, hol sebesen, szikkadt, aszott tarlón kergén, megállíthatatlanul légörvény táncaként, hadarva hagyván el ajkaim tölcserét – íme, megfogánva reászálltak.”²⁷ Ebből az idézetből nyilvánvalóvá válik, hogy az elbeszélő a lovag halálát úgy értelmezi, mint az ő átkainak beteljesülését. A lelkiismeret-furdalással küzdő elbeszélő helyzetét tovább nehezíti az, hogy a fővadászmester arra kéri őt, hogy vigye el a halálhírt a nőnek. „Suttogott, szinte a szájáról kellett leolvasnom, mit is akar –, vinném meg a gyászhirot neked...”²⁸ A történetet immár magának a nőnek meséli tovább. „Hőszünk tehát a »hírvívő« szerepébe kerül és ez a történet elbeszélhetőségének kérdését vetíti az olvasó felé [...]. Továbbra is az ő elbeszéléséből (beszélő én) kapjuk a történetet, azt, amelynek ő a tárgya, azaz tapasztaló énje is, de a történetet majd módosítja az a szubjektum, *akinek* elmeséli. Míg eddig az önmagának múlt időben beszélő szubjektum hangját halljuk, most egyre közelebb kerülünk ahhoz, *aki számára* maga a történet fontossá válik.”²⁹ A nar-

24 Uo: *I. m.*, 104.

25 „Misztikus, absztrakt, megmagyarázhatatlan, de nem kevésbé fontos az értelem nélküli élőlények interpretációja. Az öngyilkosság után és előtte is a természet: eperfák, férgek, bogarak reagálnak az idegenre. Részben elpusztulnak, részben őt emésztik fel, de elősegítik mumifikálódását is, s ezzel paradox módon megörökítik.” ARDAMICA: *I. m.*, 137.

26 NÉMETH: *I. m.*, 170.

27 TALAMON Alfonz: *A vágyak ösvénye*, In: NÉMETH Zoltán (szerk.): *Talamon Alfonz művei*, Kalligram Könyvkiadó, Pozsony, 2001, 264.

28 Uo. 268.

29 NÉMETH: *I. m.*, 172.

rátor e részben hosszasan taglalja, hogy hányszor kelt már át a nőhöz vezető úton, hogy mennyi kockázat (útonálló martalócok, farkasok) árán is elindult. Arról mesél, hogy mennyi mindent próbált tenni, hogy megakadályozza vágya-
it. Majd azon tanakodik, hogy hogyan is teljesítse a rá bízott feladatot. „... csak hát hogyan mondjam el nekik a történeteket, leendő hites urad halálát, pedig azt képzeletben szegekkel kivert ostorként vágtam középük”³⁰ – (itt a nőn kívül a házban lakó szolgákra gondol – R. G. megj.). Azt latolgatja, hogy a hírt a házban átadhatja-e ő, vagy valamelyik hűséges szolga látja majd el esetleg ezt a feladatot. Azonban nem tudja azt elképzelni, hogy a hírt ne ő adja át. Hosszú monológjában arról beszél a nőnek, hogy őt valójában eddig is csak a testi vágy hajtotta, „csak szemérmed pézsmailata tétette meg velem az utat [...] nem veszed észre, hogy sohasem akartalak néhány éjszakánál tovább magamnak...”³¹ A novella e pontján azonban a beszélő kiléte megkérdőjeleződik az olvasó számára, ugyanis így folytatódik a monológ: „Micsoda lehetőség lenne, ha helyemben most valaki más közeledne feléd a halálhíremmel...”³² Ettől a ponttól kezdve a monológ lineáris olvasása lehetetlenné válik, hiszen nézőpontok, idők, terek hatolnak egymásba. Ezek a behatolások, és az idegen tapasztalatok megjelenése a szövegben elbizonytalaníthatják az olvasót. Ugyanis egyes pontokon már nem lehet eldönteni, hogy valójában ki beszél, kinek a monológját halljuk.³³ Ezt követően az elbeszélő – hogy melyik, azt nem tudni – a nő szobájába lopakodik, ahol könyvei, levelei között kutakodik, annak reményében, hogy azokból majd válaszokat kap kérdéseire, „ugyanakkor olthatatlan kíváncsisággal keresem a lapszélekre, üres oldalakra rótt sorokat, próbálva mélyebb értelmet adni nekik, abban bízva, ott lelem az utasítást, értelmezést, miért is vagyok itt...”³⁴ Ahogyan azt fentebb is említettük, a novella e részében már nem tudjuk, hogy ki is beszél valójában, de ezen túlmenően, maga a beszélő azt sem tudja, mi okból van ott. Mindenesre rendületlenül kutat, keres, közben folyamatosan a nőhöz mondja véget nem érő monológját. Arról beszél, hogy a saját levelei nem érdeklik, tudja, hogy miket írt, de a feljegyzésekben csak a saját nevét keresi, és sajnálattal tudatosítja, hogy őt illetően milyen szűkszavú bejegyzések találhatóak a naplóban. A hosszú monológ végén, mely egy vad, indulatokkal teletel szeretkezéssel zárul, az elbeszélő fejében egy kép jelenik meg az erdőben fekvő halottról. E képről úgy vélekedik, mintha az egy álmokép volna, és valószínűleg ez a kép meg fog elevenedni. A beszélő a szeretkezés után elhagyja a házat, lóra pattan, és vágta-
ba kezd, hogy elsőként érjen az erdőbe. A befejezés pedig önmagáért beszél: „s csak, amikor rád gondol, komorodik el, a kötőféket a füstös kocsmá felé igazítva, ahol a harmadik pint után tudja, hiába mindennél szilárdabb hite, hogy ezt az utat elkerüli.”³⁵

Ardamica Zorán szerint a vágyak ösvénye nem jelent mást, mint azt az utat, amelynek két állomása van. E két állomás pedig a sikeres és a kétes kimenetelű vadászat. A férfinak a feladata eme ösvény bejárása. Valójában ez

30 TALAMON: *I. m.*, 270.

31 Uo. 271.

32 Uo.

33 Vö. NÉMETH: *I. m.*, 173-174.

34 TALAMON: *I. m.*, 272.

35 Uo. 276.

az ő sorsmetaforája. A fentebbi idézetből kiderül, hogy a két férfi találkozása és az út elkerülhetetlen. Az ösvényen haladó kiszolgáltatott, mégis bűnös embert mágikus erők vezérik.³⁶

Dolgozatunk szempontjából e mágikus erők válnak meghatározóvá, ugyanis a mágia az egész novellán végigvonul, sőt, a szereplők életét is nagy részben befolyásolja. Talamon e novellájában sem ismerjük a szereplőket. Nem tudjuk a neveiket. A szövegből az sem derül ki, hogy hol és mikor³⁷ játszódik a történet. A novella fentebb idézett első mondata jelzi az olvasó számára, hogy az egyes szám első személyű elbeszélő átkai meghallgatásra találtak, és rászálltak valakire, bár az idézett mondatból még nem derül ki az olvasó számára, hogy azok a bizonyos átkok kire szálltak pontosan. Mindenesetre, ahogy már fentebb is utaltunk rá, az elbeszélő magát okolja „ellenfele” haláláért. Ardamica Zorán szerint „ezek az átkok, nem a hirtelen felindulás, meggondolatlan átkai, hanem tudatos, misztikus erővel bíró, sorozatos ráolvasások. Ősi hiedelmek születték, és valóságosan túli hatalmak mozgatják.”³⁸ Az elbeszélő azonban az átkok beteljesülését (?) látván megijedt. A „rettegés hajtott ide, a félelem, hogy az immáron túlvilági képességekkel felvértezett lélek a halott tagjaiba visszalopózva a fejemre olvasa átkaim, áhított fondorlataim...”³⁹ Feltehetőleg maga az elbeszélő sem hitt az átkok beteljesülésében, de most, hogy ellenfele halála és az általa sokszor elmormolt átkok közt párhuzamot vélt felfedezni, megijedt attól, hogy ezek az átkok visszaszállhatnak rá. A novellában az elbeszélő még egy helyen említi az átkokat, pontosabban éjszakai, akadályokkal teli útján, amikor is a szeretett nőhöz igyekezve saját fejére olvassa azokat.

122

A mágia folyamatos mormolása és az elbeszélő ellenfelének halála között kauzalitás áll fenn. „Ha például rosszul érezzük magunkat [...] és keresünk a fájdalomhoz valami okot, forrást: csak akkor válik számunkra világossá rossz érzésünk, vagy fájdalmunk, amikor okot látunk, amiért rosszul érezhetjük magunkat. Vagyis egy retorikainak is tekinthető művelettel utólagosan hozzuk létre az okozatiság láncát.”⁴⁰ Ez történhetett az elbeszélővel is. Hisz esetében az átkok (ok) váltották ki a halált (okozat). Bényei megítélése szerint a mágikus realista regényekben az okozatiság olyan tevékenységként jelenik meg, ami a dolgok közt titkos kapcsolatokat keres. A kauzalitás ez által alakzattá válik.⁴¹ Egy másik fontos momentum a bűn. Az elbeszélő és a nő azáltal, hogy erotikus kapcsolatot létesítenek, bűnt követnek el. Az elbeszélő azonban ahelyett, hogy megbocsátásért fohászkodna, inkább átkokat szór ellenfelére. A bűn elkövetéséért azonban mégis az a személy bűnhődik, aki a Németh Zoltán által emlegetett szerelmi háromszögben a legkevésbé bizonyul bűnösnek. A történet elbeszélője azonban tudja, hogy „gondolatai, átkai következtében éppolyan bűnös, mintha sajátkezével ölte volna meg vetélytársát.”⁴²

36 Vö. ARDAMICA: *I. m.*, 158.

37 Ardamica Zorán nem ért egyet Németh Zoltán és Jász Attila azon állításával, miszerint a történet a középkorban játszódik. Szerinte ugyanis a középkor is csak egy lehetőség a sok közül. Vö. ARDAMICA: *I. m.*, 157.

38 Uo.

39 TALAMON: *I. m.*, 268.

40 BÉNYEI: *I. m.*, 84.

41 Vö. Uo. 85-86.

42 NÉMETH: *I. m.*, 172.

Talamon e novelláját a mágia, annak működése, beteljesülése határozza meg. Ami azonban ugyanolyan fontossággal bír, mint a mágia, az a dolgok közti kauzális viszony, és a bosszútól való félelem.

„A mai irodalom olvasója gyakran kénytelen szembesülni azzal a jelenséggel, hogy miként kérdőjeleződik meg az egyes művek műfaji hovatartozása, illetve miként kezdik ki az egyes inhomogén poétikák a klasszikus műfaj-tipológiát. Az elmúlt évek irodalmi alkotásait szemlélve mindinkább tanúi lehetünk a műfaji határok elmosódásának; egyre ritkábban fordul elő, hogy valamely kortárs szöveg maradéktalanul beilleszthető az adekvát műfaji keretbe. Ennek ténye részben a műfaji besorolhatóság szükségszerűségét kérdőjelezi meg, részben pedig az újonnan keletkezett „hibrid” műfajok kanonizálásának kérdését veti fel. A mindenkor olvasó ugyanis nem hagyhatja figyelmen kívül a poétikai tipologizálás tényét, mivel egy szöveg műfaja nagymértékben meghatározza befogadását is”⁴³ – írja Keserű József Samuel Borkopf történetei kapcsán. Egyetértünk Keserűvel, ugyanis a fentebbi idézet tökéletesen illik Talamon Alfonz szövegeire. Németh Zoltán a *Talamon Alfonz műveinek* paratextusában a következőket írja: „Szövegeit leggyakrabban Franz Kafka, Gabriel García Márquez vagy Bohumil Hrabal regényeivel szokás kapcsolatba hozni, s nem véletlenül. Talamon olyan poétikákat alakított ki, amely a latin-amerikai mágikus realista regénytechnikából éppúgy táplálkozik, mint a francia nouveau roman stílusából vagy Kafka háttorzongató álomlátásaiból.”⁴⁴ Láthatjuk tehát, hogy Talamon írásmódja – ahogyan Keserű József fentebbi idézete is mutatja – kikezdi a klasszikus műfaj-tipológiát. Mindazonáltal a fentebb elemzett két novella írásmódja, valamint az azokban fellelt mágikus realista jegyek jól mutatják, hogy a két novella olvasható és értelmezhető „mágikus realista” szöveggént.

Bárczi Zsófia

E fejezetben Talamon Alfonz szövegei után Bárczi Zsófia *A keselyű hava* című elbeszéléskötetében szereplő *Az emlékezés borostyánjai* című novelláját vizsgáljuk meg.

A történet főszereplője az idős Jucika, aki, mint az a szövegből is kiderül, a város legillemtudóbb asszonya. Jucika zongoraórákat ad a városban lakók gyerekeinek, tehetségeseknek, tehetségteleneknek egyaránt. A zongoraleckék közben Jucika a viselkedés szabályait is megtanítja a gyerekeknek. Azonban ennek a pedáns, művelt Jucikának van egy nem mindennapi szenvedélye, az orrpiszkálás. Jucika retiküljei rejtik e szenvedély bizonyítékait. „A kiegészítésekben zsebkendőik tucatai szenderegtek, várva, hogy Csipkerózsika-álmuk szövetét felfejtse az emlékezés.”⁴⁵ Jucika szereti e zsebkendőket, ugyanis azok tartalma életének egy-egy fontos pillanatára emlékeztetik. A zongoraleckék után Jucika magára zárja a ház ajtaját, és a retikülökben található

43 KESERŰ József: „Megvalloim nektek, barátaim...” (Talamon Alfonz: *Samuel Borkopf: Barátaimnak, egy Trianon előtti kocsmából*), In: KESERŰ József: *Mindez így (Tanulmányok, kritikák 1999-2009)*, NAP Kiadó, Dunaszerdahely, 2009, 9.

44 NÉMETH Zoltán (szerk.): *Talamon Alfonz művei*, Kalligram Könyviadó, Pozsony, 2001, (hátsó borító)

45 BÁRCZI Zsófia: *Az emlékezés borostyánjai*, In: BÁRCZI Zsófia: *A keselyű hava*, AB-ART Könyvkiadó, Pozsony, 2004, 127.

zsebkendők tartalmában kutatja a múltat. „Mintha csak kávézacsból jósolna, úgy forgatta ujjai között a selymet vagy vásznat, el-eltartva a fénytől, majd közelebb húzódva a lámpához, hogy a rég megszáradt váladék kacskaringóból, a hígsárgás és zöldesszürke árnyalatú fura alakzatokból olvassa ki a jövőt. Mert Jucika emlékei ilyenkor kitágultak, elnyelték az asszony jelenét, s a jövőbe nyúlva hátukra vették Jucikát, hogy belepillanthasson a még meg nem történtbe.”⁴⁶ Az évek múlásával Jucika egyre több emléket gyűjt össze, azonban saját emlékein kívül már az idegenek emlékeit is gyűjteni kezdi. Ezáltal a főszereplő lassan a város összes emberének múltjába és jövőjébe is belelát. Egy idő után a város lakói elfordulnak Jucikától. Az egykor népszerűségnek örvendett öreg hölgy kiközösítetté válik. Ám Jucika ezt nem veszi észre, mert egyre mélyebbre merül saját tudományában. Órákat, napokat tölt el egy-egy zsebkendő felett. E tevékenysége közben a feje körül különös fény lebeg. Egy napon Jucika meghal. „Hiánya apró pamacsokban és hosszú, tekergő indákban szivárgott át a lehúzott zsalu résein, korai lombohullást idézve elő megült az utakat szegélyező fákon, bekandikált a rekkentő hőségben sarkig tárt ablakokon, és elnémította a csecsemők sírását, végigsurrant a perzselő házfalak mentén, hogy a kutyák torkára fagyassza az ugatást.”⁴⁷ E furcsa jelenséget követően a nap hetvenkét órán keresztül nem megy le. A falu népe már nyugtalanodni kezd ekkor, és néhányan elindulnak Jucika háza felé a gyanús ködcsíkok mentén. A ház előtt a helyi plébános maga elé tartott kereszttel elsőként lép be a halott házába. A plébános amint hozzáér a fotelhoz, az a magasba emelkedik és a szoba felé fordul. Ekkor a sziporkázó fény a szobában álló csapat elé tárul. „A fotelben, szétszórt retikülök, elgurult avas rúzsok között, kezében egy selyem zsebkendőt szorongatva, a halál királynői pózába merevedve ott ült Jucika, a kiközösített jövődömdő. Az ő teste fénylett, mintha ezernyi szentjánosbogár repkedte volna körül.”⁴⁸ A plébános ezt követően a földön heverő zsebkendőket, valamint azok tartalmát veszi szemügyre. Mikor a kezébe veszi az egyik fura formájú dolgot, akkor látja, hogy az egy borostyánkő, aminek belsejében Jucika életének egyik emléke látható. Ekkor egy tiszta nyári fuvallat tépi fel az ablakok előtti lehúzott zsalukat, és az összes zsebkendőt kiröpíti a házból. A zsebkendők mindenfelé szállnak a levegőben. A csapat tagjai fogják a fotelt Jucika testével együtt, és a pap által vezetett menetben a templomhoz indulnak. Jucika fotelban ülő tetejét, rúzsával, retiküljeivel együtt a helyi templom oltára alá temetik el. A zsebkendőket kiveszik kezéből és egy ereklyetartóba helyezik. Ezt az ereklyetartót minden évben, Jucika neve napján azóta is körbehordozzák a falu utcáin. Teszik ezt mindazért, hogy a nyomorékok, süketek, vakok meggyógyuljanak az ereklye csodatévő erejétől. Jucikát halála után boldoggá avatják, majd szobrot mintáznak róla, amit a templom bejárata előtt helyeznek el. A „faszent égnek tartott mártírarca elé emeli a mindig frissen keményített zsebkendőt.”⁴⁹ Így ér véget a történet.

Németh Zoltán szerint *A keselyű hava* című kötet elbeszélései nem egy nyelven szólnak meg. Ő három csoportba sorolja a kötetben található elbe-

46 Uo. 128-129.

47 Uo. 130.

48 Uo. 131.

49 Uo. 133.

széléseket. Szerinte az első ilyen csoportba azok az egzotikus novellák tartoznak, amelyek többé-kevésbé rájátszanak a mágikus realizmusra. Németh e csoportba sorolja *Az emlékezés borostyánját* is.⁵⁰ Jucika története tökéletesen beleillik Németh koncepciójába. „Bárczi Zsófia novelláinak visszatérő motívuma a *csoda*. (A szó Todorovi értelmében ez olyan esemény, mely ellentmond a természeti törvényeknek, a földi élet szabályainak, s ezért természetfeletti vagy földöntúlinak minősül.)”⁵¹ Az öreg hölgy halála utáni természetfeletti jelenségek (a nap hetvenkét órán keresztül nem megy le, a ködcsíkok megjelenése) arra engednek következtetni, hogy Jucika nem egy hétköznapi ember volt a városka életében. Itt egy rövidke kitérőt kell tennünk. „Szükséges leszögezni: semmiképpen nem gondolom, hogy a természetfölötti elemek sajátos kezelése vagy modalitása egyedüli meghatározó tényezője lehet az általam mágikus realistának nevezett szövegek leírásának [...] mindazonáltal a fantasztikum-alapú felfogások némelyike tartalmaz olyan elemeket, amelyek valóban hozzájárulhatnak a mágikus realista szövegek értelmezéséhez.”⁵² A vizsgált novellában fellelhetőek olyan retorikai vonások, amelyek arra engednek következtetni, hogy ténylegesen mágikus realista szöveggel állunk szemben.⁵³ Az első olvasatra is megállapítható, hogy Jucika története nem mindennapi. Az öreghölgy közkedvelt személy a városkában, ahol él, de egy idő után egyfajta titokzatosság kezd körüllegenni. A halála utáni események, főleg az a momentum, mikor rátalálnak tetemére, a felemelkedő fotel, majd a mindent körbejáró rózsailatú szellő, és a múltat valamint a jövőt tartalmazó temérdeknyi zsebkendő elrepülése olyan hatást gyakorol a plébánosra és a házban lévő férfiakra, hogy a későbbiekben Jucikát boldoggá avatják. A tetem kezéből elvett zsebkendőnek pedig gyógyító hatást tulajdonítanak. Emellett fontos megemlíteni, hogy a zsebkendők tartalma, Jucika hosszas tanulmányozása után transzformáción esik át, és a megszáradt testnedvekből borostyánkővek alakulnak ki, amelyek belsejében a Jucika felett lebegő fénysugarak által megvilágítva Jucika életének emlékei láthatóak. Valójában az emlékezést a novellában nem Jucika, hanem a borostyánkővek hajtják végre. Benyovszky Krisztián a kötet novellái kapcsán a következőket írja: „A novellákban szereplő képek és szövegek funkciója mágikus jellegű, amennyiben azok nem csupán ábrázolnak, vagy kifejeznek valamit, hanem befolyásolni képesek a határaikon kívüli világban zajló események alakulását is.”⁵⁴ E megállapítás a vizsgált novellára különösen illik, hisz a zsebkendők tartalma nem csak az emlékeket és a jövő képeit tárják Jucika elé, azaz kifejezik azokat, hanem hatnak a városban élő emberek életére, úgymond hatnak a városka

50 Vö. NÉMETH Zoltán: Bárczi Zsófia: A keselyű hava, In: Szlovákiai Magyar Írók Társasága, <http://www.szmit.sk/modules.php?name=News&file=article&sid=196>, [2011. 4. 11.]

51 BENYOVSZKY Krisztián: *Csodás derű*, In: H. NAGY Péter: *Disputák között; Tanulmányok, esszék, kritikák a (szlovákiai) magyar irodalomról*, Fórum Kisebbségkutató Intézet, Lilium Aurum Könyvkiadó, Somorja-Dunaszerdahely, 2004, 225.

52 BÉNYEI: *I. m.*, 54.

53 Bár azt hozzá kell tennünk, hogy a „keselyű hava” jellegzetes első kötet, nincs kialakult elbeszélői nyelve, általában könnyen felismerhető irodalmi mintákat követ, vagyis az egyéni, jól megkülönböztethető elbeszélői hang megtalálása tűnik legfontosabb célnak.” NÉMETH: *Bárczi..., i. m.*

54 BENYOVSZKY: *I. m.*, 226.

„világára”. Egyszerűbben mondva, Jucika titokzatos élete és halála hatással van a városka életére.

Keserű József a mágikus realizmust illetően úgy vélekedik, hogy annak legfontosabb jegye „a nyelv pragmatikus funkciója. Tehát az elbeszélés nem a valóságról szóló beszéd, hanem az azt átalakítani kívánó cselekvés, világteremtő nyelvi tevékenység.”⁵⁵ A vizsgált novellában véleményünk szerint ez történik. A történet valóságtartalma ugyanis nem igazolható, azonban a novella nyelvezetének működése egy titkokkal, csodákkal teli világot teremt és tár az olvasó elé.

Huncík Péter

Huncík Péter *Határeset* című regénye 2008-ban jelent meg. Pontosabban mondva, „berobbant” a köztudatba. Bár a szerzőnek ez az első regénye, a megjelenés óta számtalan díjjal jutalmazták érte. A mű napjainkban éli meg a harmadik kiadását.

„A regény tulajdonképpen cselekménye, már amennyiben beszélhetünk ilyes-miről, újra és újra visszatérő, kronológiai igény nélkül egymás után sorakozó történetekből és történettöredékekből áll, melyeket összesen nyolc, váltakozó elbeszélő tolmácsolásában olvashatunk. A nyolc elbeszélő közül négy (Feri, István, Pali, Tomi) állandóan visszatér, míg a négy másik (Pipityu, Chlebo, Klári néni, Géza bácsi) csak egyszer-egyszer bukkan fel.”⁵⁶ A történetek mesélői a Ravasz és Nemčák család tagjai, akik közeli rokonságban állnak egymással. Mind két család Ipolyságon él. A huszadik század megannyi ember és család életét megkeverte, összekuszálta. Ez alól a fentebb említett két család sem kivétel. A huszadik századi „népek keveredése” szötte össze e két család történetét is, amely a regény magjának tekinthető. A keveredésből számos vegyes-házasság születik. A családok magyar nemzetiségű tagjai a Trianoni döntés után makacsul, foggal-körömmel is ragaszkodnak magyarságukhoz. A családok szlovák tagjai asszimilálódnak az évek folyamán, de származásukra mindig büszkék maradnak. A két család tagjainak történetei mellett a város egyéb lakóinak történeteit is részletesen elénk tárja a szöveg. Teszi mindezt úgy, hogy közben az egyszerű emberek történetét a „viharos” huszadik század történelmi eseményeinek kontextusába ágyazza bele. Jobban mondva, több kontextus találkozik és olvad egymásba a műben. A család tagjainak történetei, és a város lakóinak történetei mellett, a monarchia története, az első világháború, a Versailles-i békerendszer, az első Csehszlovák Köztársaság, az első bécsi döntés utáni Magyar Királyság, a Szovjetunió, a Harmadik Birodalom, a második világháború, a hontalanság évei, majd a Csehszlovák Szocialista Köztársaság története egészen a prágai tavaszig is az olvasó elé tárul, persze nem történészi pontossággal. A regényben a magyar, szlovák, cseh nációk mellett szerepelnek a német, francia, belga (flamand, vallon), angol, zsidó, amerikai nációk is.

55 KESERŰ József: *Hagyomány és nyelviség*, In: Kalligram 2000/3, 41-42., Idézi: NÉMETH: *Talamon Alfonz... i. m.*, 229.

56 SZALAY Zoltán: *Pluralista stilisztika egy ipolysági anekdotaregényben*, (Huncík Péter *Határeset* című regényéről), In: Irodalmi Szemle, 2009, április, http://www.jogazda.sk/szemle/index.php?option=com_content&task=view&id=460&Itemid=62, [2011. 4. 16.]

Ahogy Szalay Zoltán fentebbi idézetéből kiderül, a történeteket, történet-törödékeket több személy meséli el, ami az olvasást jelentősen megnehezíti. Szerinte az „egyetlen komolyabb zavaró tényező az egyes elbeszélői hangok elkülöníthetetlensége: gyakorlatilag felismerhetetlen lenne, hogy éppen Tomi, Pali, Feri stb. beszél, ha nem lenne a szövegrész elején az olvasó ez irányban tájékoztatva. Ebből származóan az olvasó fejében a terjedelmes szöveg közepe táján lassan összeolvadnak a családfák és különféle rokoni szálak, s elképesztő odafigyelést és gyakori visszalapozást igényel, ha valaki szem előtt kívánja tartani, ki kinek a kije valójában.”⁵⁷ Ehhez még annyit mindenképpen hozzá kell tennünk, hogy nem minden családtag esetében találkozunk annak vezetéknevével, ami tovább bonyolíthatja a rokoni kapcsolatok szálainak kibogozását. A huszadik század szomorú történelmi eseményei, valamint a család néhány tagjának és a városban élő zsidóság hányattatott sorsa ellenére a mű mégsem szomorú hangvételi. „A szerző legfőbb eszköze ugyanis a humor, az a fajta ironikus-szatirikus humor, amelynek gyökerei a kelet-európai abszurdból erednek.”⁵⁸ A Szalay által emlegetett humor már az regény első mondatában ott rejlik: „Azt a fűzfán fűtyülő rézangyalát ennek a repedtsarkú rohadt bagázsnek meg az egész szemét világnak, süvöltött végig a téren Sóbujtó hangja”⁵⁹ –, és a regény végéig jelen van.

Szalay a *Határesetet* illetően hasonlóságot vél felfedezni Grendel Lajos több regényével, Dragomán György *A fehér király* című regényével, valamint Talamon Alfonz Samuel Borkopf történeteivel.⁶⁰ Keserű József hangsúlyozza, hogy a *Határeset* a történelemre úgy tekint, mint szövegre, mégpedig olyan szövegre, amelyet újra lehet írni. Ebben a kontextusban Keserű Hunčíkot együtt említi Háy Jánossal, Darvasi Lászlóval, Márton Lászlóval, Kukorelly Endrével, és persze ő is ide sorolja Grendelt és Talamont egyaránt.⁶¹ Csanda Gábor pedig Pavol Rankov *Stalo sa prvého septembra (alebo inokedy)* regényével hozza összefüggésbe a szóban forgó regényt.⁶²

Keserű József szerint a regény elbeszélésmódját a magabiztos hangütés és az előbeszédszerű előadásmód jellemzi. Emellett fontosnak tartja, hogy a mikrotörténetek kerülnek az előtérbe, nem pedig a nagy narratíva. Annak ellenére, hogy a regénynek több narrátora is van, mindegyiküktől távol áll a tota-

57 Uo.

58 Uo. Keserű József az ironikus beszédmódról a művet illetően a következőket írja: „Az ironikus beszédmód jelentősége mindenekelőtt abban áll, hogy segítségével az elbeszélő képes másképp tekinteni a felvidéki magyarság történelmére (nem a szokásos tragizáló módon), sőt sikerül egy sajátos közép-európai mentalitást (egyfajta nem-gondolkodásmódot) megragadnia, amikor azt a kérdést szegezi az olvasónak, hogy mit jelent nekünk, közép-európaiaknak Európa szellemi öröksége. Imre bácsi groteszk alakjában ez a kérdés (illetve egy erre adott lehetséges válasz) testesül meg. S ezen a ponton, már nem csupán a felvidéki magyarságról van szó – a *Határeset* nagy érdeme, hogy kilép a szűk regionális kontextusból.” KESERŰ József: *Szemeztetés a 2008-as év prózaterméséből*, In: OPUS 2. , 2009/2, 75.

59 HUNČÍK Péter: *Határeset*, Kalligram, Pozsony, 2008, 9.

60 Vö. SZALAY: *I. m.*,

61 Vö. KESERŰ: *Szemeztetés... i. m.*, 9.

62 Vö. *Határeset*. Csanda Gábor beszélgetése Hunčík Péterrel - III. rész, In: Új Szó, 2008, december 22, <http://ujso.com/online/kultura/2008/12/22/hatareset-csanda-gabor-beszelgetese-huncik-peterrel-iii-resz>, [2011. 4. 16.]

lizációs igény. Nem törekszik egyikük sem arra, hogy csakis az övé legyen a végső igazság.⁶³ A regény arra enged következtetni, hogy nem létezik egy úgynevezett „egyetlen nagy egyetemes igazság”. Sok kis igazság létezik. Ezek a kis igazságok pedig az elbeszélők által elmesélt történetekből, főleg a család idősebb tagjainak élőbeszédeiből bontakoznak ki. Úgy érezzük, hogy Szalay Zoltán következő állítása némi korrekcióra szorul: „Az élőbeszéd felhasználása mellett jellemző még a regényre az idegen nyelvű szövegbetétek jelenléte is, elsősorban persze szlovák mondatok bukkannak fel. Ezen a téren némileg következtelen az idegen nyelvű szövegbetétek helyesírása, egyes helyeken ugyanis az adott nyelv, más helyeken a magyar nyelv helyesírási szabályai szerint íródnak, ami valamiféle szerkesztési kapkodás látszatát kelti”⁶⁴ – ugyanis véleményünk szerint nem szerkesztési kapkodásról, hanem nagyon is tudatos szerkesztői következetességről van szó. Egyfelől azért, mert a magyar nyelv szabályai által leírt idegen nyelvű mondatok jelzik, hogy a történet(ek) elbeszélői és a történetekben szereplők nem mindegyike beszél a szlovák és az angol nyelvet kiválóan. Ezért sokkal hitelesebb az, hogy a szövegbe magyar nyelvezettel íródtak bele az ő általuk kimondott szlovák és angol szavak, mondatok. „Sztolja pred nami nárocsné úlohi, al pod vedením káeszcsé zvítazíme nad burzsoázijou.”⁶⁵ Ilyen, és ehhez hasonló mondatokkal számos helyen találkozunk a szövegben. Másfelől az idegen nyelvű szövegek saját helyesírási szabályaik szerint csak ritkán íródnak le, de nem véletlenül. Imre bácsi, a város polihisztora, mint az a szövegből is kiderül, tizenkét európai nyelvet beszél tökéletesen, valamint az arabot is bírja. Tehát az ő esetében nagyon is logikus, hogy amikor idegen nyelven szólal meg, az a szövegbe az adott nyelv helyesírási szabályai által leírva kerül be. Emellett a számos angol, német, amerikai, spanyol, olasz szereplő esetében is logikus ugyanez a lépés. Véleményünk szerint, a magyar nyelv helyesírási szabályai alapján leírt idegen nyelvű mondatok nem kis mértékben növelik a történetek humorosságát.

Az elbeszélők ugyanazokat a történeteket mesélik el. Teszik ezt úgy, hogy az alaptörténetek cselekményei megfelelnek egymásnak, azonban azáltal, hogy egy adott esemény vagy események elbeszélője mindig más és más, az elmesélt történet(ek) kiszíneződnek, újabb részletekkel bővülnek. „Az már a Határeset külön szerencséje, hogy benne a huszadik század sok-sok vitás kérdését (a hagyományról, az ősi jussról, a nyelvekről, a biológiáról, a sportról) ennyi sok szereplő beszéli meg, ráadásul ez a sok-sok szereplő nagyon sok, egymástól eltérő helyen folytatja az eszmecserét, előkelő angol klubban, kocsmában, fronton, iskolában. Én ezt a regény dramaturgiai szerencséjének tartom, mert így el lehet játszani ugyanazokat a beszélgetéseket más-más helyzetekben, más-más szereplőkkel.”⁶⁶ Egyetértünk Csanda Gábor e megállapításaival. A történetek megismétlése ugyanis az olvasót arra ösztönözheti, hogy vissza-visszalapozzon azokra a helyekre, ahol az éppen aktuálisan olva-

63 Vö. KESERŰ: *Szemeztetés... i. m.*, 9.

64 SZALAY: *I. m.*

65 HUNČÍK Péter: *I. m.*, 209.

66 *Határeset. Csanda Gábor beszélgetése Hunčík Péterrel - III. rész*, In: Új Szó, 2008, december 22, <http://ujso.com/online/kultura/2008/12/22/hatareset-csanda-gabor-beszelgetese-huncik-peterrel-iii-resz>, [2011. 4. 16.]

sott történet már egyszer leíródott. Így a történet két vagy akár több verzióját össze tudja hasonlítani, meg tudja állapítani a különbségeket egyazon történet többféle elbeszélése között. Ugyanakkor egy történet sokadik elmesélése számos esetben kiegészíti a már elhangzottakat. Mondhatni, a fejezetek szövegei egymásból/egymásra építkeznek. A történetek elmesélésének megismétléséből fakadóan találkozhatunk a regényben az ellipszis és amplifikáció alakzatával. A regény már fentebb idézett első mondata például több helyen megismétlődik (56., 342. oldalon kétszer is). Ugyanakkor a történetek különböző verziója esetenként ellentmondásokhoz is vezet.

A szöveg tele van intertextuális utalásokkal. Számos magyar és idegen nyelvű író neve és műveinek címe szerepel a szövegben. Emellett latin mondasok (nem potest personam diu ferre, carpe viam) is szerepelnek a szövegben. A leglátványosabb intertextuális utalás azonban Nemčák Géza élettörténetében jelenik meg. Egészen pontosan a drezdai bombázások kapcsán. Géza bácsi ugyanis megmenti egy amerikai tiszt életét Drezdánál, majd az amerikai tiszt is megmenti az ő életét. Az amerikai tiszt egy levelet ad Gézának, hogy azt juttassa el Amerikába. „Géza bácsi a fogságban is megőrizte Kurt levelét. Mielőtt Prágában átadta volna az amerikai nagykövetség ügyeletes tisztjének, még egyszer megnézte a címezést. Konrad Vonnegut, Indianapolis, USA, és azt remélte, hogy majd maga Kurt nyitja fel a szüleinek címzett levelét Indianapolisban.”⁶⁷ Ez egyaránt utalás Kurt Vonnegut élettörténetére, hiszen ő valóban ott volt Drezdában a bombázás idején, valamint utalás Vonnegut az *Az ötös számú vágóhíd, avagy A gyermekek keresztes hadjárata, szolgálati tánc a halállal* című regényére, amelyben szintén szerepel a drezdai események leírása.

Az itt leírtak mind-mind fontos tényezők a regényt illetően, azonban számunkra még ennél is fontosabbak azok a jelenségek, történések, amelyek arra engednek következtetni, hogy Hunčík Péter regénye tartalmaz mágikus realista elemeket. Ezek az elemek fel-felbukkannak a regény több pontján, az elejétől egészen a végéig, sőt, az utolsó oldal történései azt a benyomást keltethetik, hogy a regényt nem csak történelmi és családregényként lehet értelmezni, hanem mágikus realista regényként is. Már a regény elején találkozunk egy megmagyarázhatatlan jelenséggel. „Sóbujtó szótlanul hallgatta őket. Aztán átballagott a főúton, és megállt a csendőrlaktanya drótkerítésénél. A farkaskutya habzó pofával rontott neki a kerítésnek, de Sóbujtó nem mozdult. Csak nézte mereven az őrjögő dögöt. A kutya meg hirtelen megmerevedett és összehugyozta magát. Többé a csendőrök nem vihették magukkal járőrözni, mert ahogy kiléptek vele a csendőrlaktanya udvaráról, azonnal összehugyozta magát.”⁶⁸ A Kuroskányi fivérek körüli titokzatosság a gyerekek elbeszéléseiben mindig jelen van. Egy hasonló esetben az egyik Kuroskányira a Grivnyák gyerekek ráuszították farkaskutyáikat. De Kuroskányi csak állt és nézte a kutyákat. Egy idő után mind a négy kutya leült és csak nézték őt. A két Kuroskányi (éjszakai, nappali) a fahíd melletti házban élt. A nappali Kuroskányi „amikor eltűnt az orgonabokornál, a nap is rögtön lebukott a Kopasz-hegy mögött.”⁶⁹ Az elbeszélők szerint a két Kuroskányi valamilyen átkelőt

67 HUNČÍK Péter: *I. m.*, 330.

68 Uo. 19.

69 Uo.

keresett a ház alatti pincében. Az átjáróról a városban különböző legendák élnek. Azonban senki sem tudja biztosan, hogy az valóban létezik-e vagy sem. A következő fontos momentum a nappali Kuroskányi életében a kátyini erdőben történtek. Ugyanis ő azóta fél a sötétől. A kátyini erdőben az ezredesétől azt a feladatot kapta, hogy számolja össze a lengyel tisztek holttesteit. Számolás közben azonban az egyik halott keze rátekeredett a bokájára. Aztán már minden irányból kezek nyúltak feléje. Kuroskányi nekiállt megszámolni a halottakat, de egyszer csak „a Jóisten azt kiáltotta neki, hogy elég volt Kuroskányi!”⁷⁰ Ekkor Kuroskányi az egyik hallott mellé feküdt, és egy gyermekori dalt kezdett énekelni. Éneklés közben a háta mögött megjelent egy palástot viselő alak. Egyik kezében egy pajzs volt. A pajzsra egy nagy S betű szerepelt, ami alatt egy görbe kardot tartó kar és a Nap helyezkedett el. Az alak fején sisak, felső testén pedig páncéling volt. A páncélingen ugyanaz a címer szerepelt, mint a pajzsra. Kuroskányinak ekkor eszébe jutott, hogy az édesanyja régen sokat mesélt neki azokról a vitézekről, akik a város alatti alagútban élnek. Ezek a vitézek Kuroskányi édesanyja elmondása alapján minden olyan emberen bosszút álltak, akik a város lakóit bántották. Kuroskányi ekkor értette meg, hogy a kátyini erdőben látottakat neki kell elmondania a világnak. Kuroskányi felállt a halott katona mellől, a Vitézbe kapaszkodott, majd az hazarepítette őt. Kuroskányi e története itt megszakad. Az S betűs Vitéz ezután a százharminchetedik oldalon bukkan fel újra a regényben. Ekkor a Vitéz Tomival találkozik, akinek büntetésből a verandán kell aludnia. Mikor meglátja a Vitézt, először Kuroskányit véli benne felfedezni. „Rámossolygott Tomira, és csak annyit súgott neki, hogy indulunk. Aztán felkapta őt az ágyból, és ráterítette köpenyét. Tomi nézte a lobogó, fényes köpenyt, és felismerte rajta az S betűt. Szorosan hozzásimult a fiatalember izmos testéhez, és pár pillanat múlva már a város fölött lebegtek.”⁷¹ A repülést követően a temető bejáratánál szálltak le. Az eltemetett katonák sírjához mentek, ahol volt egy friss sír is. A kereszt is új volt és fénylett. Tomi akkor látta meg, hogy a kereszt is rajta van az S betű. Pár lépésnyire a sírhanthól pedig egy fiatal fiú és egy öregasszony térdepelt. Az öregasszonyban Tomi Lámy nénit ismerte fel. Lámy néni egy piros-fehér-zöld színű koszorút helyezett a sírra. Tomi ekkor megértette, hogy ez a koszorú azoké a fiatal fiúké, akik jelenleg is az oroszokkal harcolnak Budapest terein. Ezután a Vitéz hazarepítette Tomit. A S betű ezután egy festményen jelenik meg újra. Nevezetesen Varga János *Az akasztott ember* című képén. A kép láttán „az öreg Zanoletti városbíró hirtelen az arca elé kapta a kezét. Nézzék csak, mondta, ott, a báméskodók között az az alak. Látják, a mellén ott van az S betű. Fiam, ezt inkább hagyja abba, mert még baja lesz belőle. És szólt Urányi Gézának, hogy a fiatalembernek pihenésre lenne szüksége, mert szellemeket lát.”⁷² Három oldallal odébb ismét megjelenik az S betű a szövegben. Ugyanis Imre bácsi, a város polihisztora meg akarta írni a város történetét. Feri barátját kérte meg arra, hogy együtt kutassanak. A város történetébe Feri bácsi bele akarta írni az S betűs Vitézeket is, de Imre szerint az S sigillumot, pecsétet jelent. Tomi megígérte, hogy egyszer majd ő is megírja a város történetét. Imre bácsi megmondta

70 Uo. 23.

71 Uo. 137.

72 Uo. 295.

Tominak, hogy hol találhatja majd meg halála után a jegyzetekkel teli füzetét. E füzet utolsó oldalán különleges betűkkel írott szöveg állt. Imre bácsi figyelmeztette Tomit, hogy az S betű lényege ebben a szövegben áll. Az S betű ezután a 329. oldalon jelenik meg újra, mégpedig Drezda bombázásánál. Nemcsak Gézát és egységét bombatalálat érte. A légnyomástól Géza a levegőbe repült. Egy fényes gúlát látott a távolban ekkor, és hallotta az édesanyja hangját. Egyszer csak egy kéz nyúlt utána. Mikor Géza bácsi megfordult, Kuroskányit látta maga előtt.

„– Gyere fiam, elviszlek innen – ismételte meg Kuroskányi, és Géza bácsi csak akkor vette észre a csillogva lebegő köpenyt és Kuroskányi mellén a nagy S betűt.

– Hazamegyünk? – kérdezte Kuroskányit, és erősen belekapaszkodott a karjába. Kuroskányi bólintott, és felemelkedtek a levegőbe.”⁷³

Az S betűs rejtély a történet végén bontakozik ki, azonban van még egy fontos momentum a történetben. Ez pedig a szeánsz. Gondosan előkészítettek a szobát, behúzták a sötétítőket, gyertyákat gyújtottak, és vízzel teli poharat helyeztek az asztalra. Azok a nők, akik a látni akarták a jövőjüket, a karkagylóikat a pohárba dobták. A pohár mind két oldalán egy gyertya állt, mögöttük pedig egy-egy tükör. Miután a gyűrűt beledobták a pohárba, figyelték a tükrüket. Zanoletti Böske volt az első. Beledobta a gyűrűjét a vízbe, majd várt. A pohárban lévő víz felszínén körkörös hullámok keletkeztek. Böske ekkor sírva fakadt, ugyanis a tükörben egy fehér domb látszott, ami a férje sírját jelképezte. Tudta, hogy ez azt jelentette, hogy a férje nem tér vissza a háborúból. A második Klárika volt. Beledobta az első férjétől kapott gyűrűjét a vízbe, aztán a tükörben megjelent Feri bácsi, ahogyan a térdig érő hóban menetel. „Fényes fehér köpeny volt rajta, és a mellén egy furcsa jel csillogott.”⁷⁴ Aztán egy második alak is feltűnt a képen, ő Nemcsak Géza volt. Ezután valami furcsa dolog történt. Ahogyan Klári nézte a tükröt, „hirtelen egy kar nyúlt feléje a kezítükréből. Egy hófehér, vékony kéz, olyan átlátszó, hogy a kézfejen minden erecskét látni lehetett. A kéz félretolta apu arcát, és ujjai cél-talanul köröztek a levegőben. Pár pillanat múlva az egész kar lehanyatlott, és a kép teljesen elsötétedett.”⁷⁵ A dolog érdekessége, hogy a jelenlévők ezt a jelenséget teljesen hétköznapi dologként fogták fel. Nem sokkal később a Nemcsakéknál titkos összejövételre került sor. Ezen az összejövetelel részt vett Imre bácsi, Sóbujtó, Feri bácsi, Miklós bácsi. Mindegyik világos köpenyt viselt. A házban lévő pincelejáratot Kuroskányi őrizte. Köpenye mellrészén pedig egy S betű volt látható.

A regény utolsó történetét Pali meséli el. Egy este a nagymamája egy szál hálóingben az udvarra ment. Ujjával minden csillagra rábökött az égen. Ahogyan rájuk bökött, olyan hang hallatszott, mint amikor a kristálypohár koccan. A nagymama arcán a bőr teljesen kisimult. Az udvart világosság borította be. A nagymama ekkor már hangosan kacagott, majd egy sárga színű rododendron nevezetű virágot szakított le. Letépte szirmait, majd az ég felé dobta. Mikor a szirmok már magasan szálltak, különös zene szólalt meg az udvaron. A nagymama ezután valamiféle furcsa hangon kezdett el beszélni. Ezt köve-

73 Uo. 329.

74 Uo. 362.

75 Uo. 363.

tően férfihangok válaszoltak neki. „Lovak patkói csattogtak a kapu alatti köveken, asszonyok jajgatásától lett hangos a kert, a zsidó templom falai ismeretlenférfiak könyörgését visszhangozták, a leplombált kútból orrfacsaró bűz szivárgott.”⁷⁶ Nagymama felrántotta a pinceajtót. A pincéből bűzös láng csapott fel és emberek tűntek elő. A pincéből utolsóként kilépő emberen vakítóan fényes köpeny volt, a mellvértjén pedig ott ragyogott a gyémántokból kirakott S betű. A zsidó templom ablakai a nagymama hangjától kitörtek. Sikoltó, tolongó emberek, férfiak, nők, gyerekek árnyai jelentek meg a templom falán. Nagymama ezt követően a fáskamra és a műhely ajtaját is kirántotta. A két helyiségből ugyanúgy tűntek elő az emberek, mint az előbb a pincéből. „Akik elől jöttek, azokon fehér színű köpeny volt, mellükön a csillogó S betűvel, a többiek kék csuklyát viseltek. Lassan megtöltötték az egész udvart. Mindannyian azon az ismeretlen nyelven énekeltek, és körbeállták a kutat.”⁷⁷ A nagymama a kutat takaró betonlapra feküdt, és hallgatta az alatta lévő apró gyermekek nyöszörgését. A zsidótemplom belsejéből ugyanilyen nyöszörgés hallatszott ki. A zsidótemplom belsejében egy fényes gömb lebegett, ami körül körbe-körbe járkáltak a fehérruhás alakok. A templomban megszólaltak a sófárok. Az égen pedig egy vakító fénysugár jelent meg, ami bevilágította az egész kertet. Böllő néni háza felett arc alakú felhők jelentek meg. „Most már hármásban néztük a felhőfoszlányokat és anyu suttogva, egymás után mondta a neveket. Milling Jutka, Majerka Sára, Errenheit Gyurka... Ott meg Blücher Jenci, Sóbujtó Bálint, Mucska bácsi, szegény Chlebo gyerek, Orsós Bandi, a két Kuroskányi, Kulka bácsi, Imre bácsi. Az utolsó felhőpamacsból István arcképe kavarodott ki.”⁷⁸ Nagymama ezután dobbantott egy nagyot. A leplombázott pincéről leesett a lakat, a templom egyik fala pedig ledőlt. A templomból kitódult emberek az udvaron állókkal ölelkezni kezdtek. Nevettek, beszélgettek. Egy nagy dörrenés hallatszott. A nagymama a kút felé mutatott ekkor. Néhányan a köpenyesek közül félretolták a kutat letakaró betonlapot. A kert ekkor már sötétségbe borult, csak a felnyitott kútból derengett fel valamiféle fény. Nagymama legyintésére az emberek a kút felé indultak. Közben ugyanazt énekelték, amit a nagymama. Miután az emberek leereszkedtek a kútba, a nagymama belépett a házba. Az imakönyveit a fiókba rakta, majd az ágyába feküdt. A történet elbeszélője, Palika végigfutott a házban, de sehol nem talált senkit. „Felnéztem, láttam, hogy már dereng az ég alja. Újra elindultam a nagyszoba felé, hogy megnézzem, nincs-e valami mozgás az utcán. Amikor kinyitottam az utcai szoba ajtaját, a beszűrődő fényben hirtelen megláttam Tomit. Hanyatt fekve, mozdulatlanul feküdt a nagy perzsaszőnyegen. A szemei lecsukva, a szája félig tátva. Kezei széttárva, tenyérrel az ég felé.”⁷⁹ Így ér véget a történet.

Láthatjuk, hogy a titokzatos S betűs Vitézek története a regény egész cselekményében jelen van. Az S betűs Vitézek mindig akkor jelennek meg, ha valamelyik ipolysági lakost veszély fenyegeti. Legyen az Katyinban, Drezdában vagy akár Ipolyságon. A fentiekben részletesen bemutattuk a regényben szereplő titokzatos eseményeket. E titokzatos Vitézekről, amint az a szövegből is kiderül, a város öregjei mind-mind hallottak. Bár nem tudják, hogy kik

76 Uo. 451.

77 Uo.

78 Uo. 453.

79 Uo. 454.

ők, és mi a céljuk, de tudják, hogy hol van a búvóhelyük, és kiknek szoktak segíteni. A két Kuroskányit is egyfajta titokzatosság lengi körül. Sokan inkább megkerülik a hidat, csak hogy ne találkozzanak velük. Már rég nincs hadiállapot, ám ők rendszeresen őrzátoznak a hídon. A két Kuroskányiról mindenki tudja, hogy jó lelkűek és becsületesek, de ennek ellenére mégsem mernek velük szóba állni. A titokzatosságot csak tovább növeli a kutyákra való hatásuk. Kuroskányi találkozása az S betűs Vitézzel a kutyini erdőben már jelzi az olvasó felé, hogy ott valami nem mindennapi történt. A fentebb felsorolt S betűs Vitézek megjelenése pedig előrevetíti, hogy azoknak a mű végén még fontos szerepük lesz. Az utolsó néhány oldalon összefoglalt titokzatos események pedig azt a látszatot kelthetik és keltik is, hogy a regény nem egy tipikus család- vagy történelmi regény.

A következőkben Bényei Tamás munkáján haladva feltérképezzük, hogy mik azok az elemek, történések, amelyek mágikus realistává teszik a regényt. Elsőként a genealógiát említénénk meg, hisz, ahogyan az már a fentiekben is kiderült, maga a genealógia, a családi, rokoni szálak adják a történet(ek) magját. A Ravasz és Nemčák család tagjainak történeteit tartalmazza a regény. Pontosabban a századfordulótól a prágai tavaszig tartó eseményeket. A családok tagjainak történeteiben szinte mindenhol megtalálhatóak az S betűs Vitézek történetei is. Az idővezetés nem lineáris. A történetek minden elbeszélő esetében ugyanazok, ugyanabban az időben játszódnak. Azonban a narrátorok ugrálnak az időben. Hisz egyik percben még a harmincas évekbeli Ipolyságon történeteket olvassuk, míg a következőben már a drezdai bombázás vagy az isonzói csata képei tárulnak elénk.

Másodikként a fantasztikum, a transzcendens jelenségeknek szentelünk néhány mondatot. E regény tárgyalásakor ugyanis ismét e fogalmakba ütközünk, hisz a fentiekben hosszasan tárgyaltuk az S betűs Vitézek felbukkanását. E ponton ismét ezeket a felbukkanásokat kell megemlítenünk, hisz ezen események esnek bele e két fogalom kategóriájába. Ez azért is fontos, mert e vitézek kapcsolatban állnak a külvilággal, vagyis a kisváros lakóinak életével. Bárczi Zsófia esetében idéztük Benyovszky Krisztián azon állítását, hogy a műben szereplő képeknek, valamint szövegeknek akkor tulajdoníthatunk mágikus funkciót, ha azok nem csupán hatnak, vagy kifejeznek valamit, hanem hatnak a rajtuk kívül eső világ eseményeire is.⁸⁰ A *Határeset*-ben pontosan ez történik. A S betűs Vitézek és a város lakói között kauzális viszony áll fenn. Hisz esetünkben a szereplők élete kerül veszélybe (ok). Az S betűs Vitézek pedig mindig a megmentésükre sietnek (okozat). „Az okozatiság ezekben a regényekben mágikus, a dolgok között titkos kapcsolatokat kereső tevékenységként jelenik meg, vagyis a kauzalitás *alakzattá* válik. Következésképpen pedig ennek ellenkezője is igaz: ha az okozatiság az alakzatok egyike, a retorikusan értelmezett és megnevezett világban az alakzat is kauzalitássá válik.”⁸¹ Bényei e meglátása a *Határeset* című regényre is igaz. A regény utolsó oldalán szinte burjánzanak a természetfeletti események. A kertben kaotikussá válnak a történések. Fények villognak, hangos zene szól, a nagymama valami ismeretlen nyelven beszél. A felhők arcképeket rajzolnak, a zsinagóga egyik fala leomlik. Már-már azt hihetnénk, hogy e ponton vége a világ-

80 Vö. BENYOVSZKY: *I. m.*, 226.

81 BÉNYEI: *I. m.*, 85-86.

nak. Itt a *Száz év magányra* kell utalnunk, pontosabban annak utolsó képére, mikor is a forgószél elsöpri Macondót. Majd miután a nagymama végez a küldetésével, minden lenyugszik. Azonban az utolsó kép Tomiról nyitva hagyja a történetet. Nem tudjuk meg, hogy mi történt pontosan az udvaron, ahogyan azt sem, hogy mi történt Tomival.

Az itt felsorolt képek, elemek, titokzatos történetek, a családi kapcsolatok, a transzcendens jelenségek valamint a regény utolsó részének történései arra engednek következtetni, hogy a *Határeset* című regény szintén olvasható mágikus realista regényként.

Befejezés

Dolgozatunkban három író négy szövegét, három novellát és egy regényt vizsgáltunk meg a mágikus realizmus tükrében. Mind a négy szövegben próbáltuk megkeresni azokat a tipikus jegyeket, vonásokat valamint a mágikus realista szövegekre jellemző írásmódot és történetvezetést, amelyek egy szöveget mágikus realista szöveggé tesznek.

Talamon Alfonz *A nap, amelyen ledőlt az első kiszáradt eperfa* című novellájának története posztkoloniális környezetben játszódik. A történetben jelen van a titokzatosság, amely a rejtélyes idegent veszi körül, valamint megjelenik a bűn is, hisz a novellában szereplő öregasszonyt fiatalkorában boszorkánysággal vádolta az inkvizíció. Emellett jelen vannak a természetfölötti események is, amelyek kauzális viszonyban állnak a titokzatos idegennel. Talamon *A vágyak ösvénye* című novellájában mágikus erők uralkodnak. A történet régóta mormolt átkok beteljesülésével indul. Az átok és az elátkozott között ez esetben is jelen van a kauzális viszony. Csakúgy, mint az előző novella esetében, ez esetben is jelen van a bűn. Az elátkozott férfi jövődöbéli jegyese ugyanis szeretőt tart, akivel erotikus viszonyt folytat. E szerető pedig nem más, mint aki az elátkozást végrehajtja. A szerető az elátkozott halála után retteg az átok visszaütésétől. Talamon szövegeiből nem derülnek ki a szereplők nevei. Emellett azt sem tudjuk, hogy pontosan hol és mikor játszódnak az elmesélt történetek. Mindent egyfajta titokzatosság jár be e szövegekben. A mágia, a bűn, a titokzatos idegen azonban mind-mind kauzális viszonyban állnak egymással, ami által a vizsgált szövegek olvashatóak mágikus realista szövegekként.

Bárczi Zsófia *Az emlékezés borostyánjai* című novellájában is fellelhetők a mágikus realista irodalomra jellemző jegyek. E szövegben is jelen van a csoda, a természetfölöttiség. Míg a *Száz év magányban* Aureliano Babilonia Melchiades pergamenjeiben próbálja megismerni a Buendiák történetét, addig a tárgyalt novellában Jucika néni a több éves zsebkendők tartalmában keresi a saját és a városban élő emberek múltját és jövőjét. A halála utáni természetfeletti jelenségek, majd a halott kezéből elvett zsebkendő gyógyító hatása, valamint a több éves testnedvekből kialakult borostyánkővek, melyeknek belsejében Jucika néni életének egy-egy története szerepel, ugyancsak arra engednek következtetni, hogy Bárczi szövege olvasható mágikus realista szöveggént. A műben szereplő képek és szövegek hatnak a rajtuk kívül eső világra, ezáltal azok mágikus funkciót töltenek be.

Hunčík Péter *Határeset* című regényének alapját a genealógia képi, ugyanis a regény két család tagjainak történetét meséli el más-más szem-

szögből. Az idő e regényben már nem lineárisan halad. Egy történettel többször is találkozunk a mű olvasása során. Ezt a narrátorok elbeszélése teszi lehetővé. A narrátorok ugrálnak mind az időben, mind pedig a helyszínek között. A regényen végigvonul egyfajta ironikus humor, amit csak fokoznak a szövegben szereplő élőbeszéddek. E szövegben is jelen vannak a természetfölötti események. A természetfölötti eseményekhez minden esetben közük van az S betűs vitézeknek, akikről mindenféle legenda, pletyka terjed, de nem tudni róluk semmi pontosat. Titokzatosság veszi őket körül. E vitézek oltalmazták a városban élők életét, legyenek azok bárhol a világban. A regényben szereplő Kuroskányi fivéreket is egyfajta titokzatosság lengi körül. Nem véletlenül, ugyanis, mint az a szövegből kiderül, ők is e vitézekhez tartoznak. A regény utolsó fejezetében a Nemčák család kertjében megjelennek a város halottai, az S betűs Vitézek, majd a ház udvarában együtt énekelve eltűnnek. Az S betűs Vitézek, a genealógia, valamint a természetfeletti jelenségek arra engednek következtetni, hogy a regényt nem csak család-, és történelmi regényként, de mágikus realista regényként is lehet olvasni és interpretálni.

A szövegek elemzése során arra a konklúzióra jutottunk, hogy az összes elemzett szövegben fellelhetőek olyan elemek, olyan utaló nyomok, amik alapján kijelenthetjük, beszélhetünk mágikus realista hagyományról a kortárs (szlovákiai) magyar irodalmat illetően.

Bibliográfia

- Ardamica Zorán: *Perspektívaváltás a felvidéki magyar irodalomban. Alkotói pályák az Iródia és a Próbaút antológia horizontjában*, Doktori (Ph. D.) értekezés, Debreceni Egyetem, BTK, 2007. 134–171.
- Benyovszky Krisztián: *Csodás derű*, In: H. Nagy Péter: *Disputák között; Tanulmányok, esszék, kritikák a (szlovákiai) magyar irodalomról*, Fórum Kisebbségkutató Intézet, Liliom Aurum Könyvkiadó, Somorja-Dunaszerdahely, 2004, 223–229.
- Bényei Tamás: *Apokrif iratok*, Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 1997.
- Keserű József: „Megvallom nektek, barátaim...” (Talamon Alfonz: *Samuel Borkopf: Barátainak, egy Trianon előtti kocsmából*), In: Keserű József: *Mindez így (Tanulmányok, kritikák 1999-2009)*, NAP Kiadó, Dunaszerdahely, 2009, 9–28.
- Keserű József: *Hagyomány és nyelviség*, In: Kalligram 2000/3, 41-42., Idézi: Németh Zoltán: *Talamon Alfonz*, Kalligram Könyvkiadó, Pozsony, 2001, 229.
- Keserű József: *Szemezgetés a 2008-as év prózaterméséből*, In: OPUS 2. , 2009/2. , 71–76.
- Németh Zoltán: *Talamon Alfonz*, Kalligram Könyvkiadó, Pozsony, 2001.
- Határeset. *Csanda Gábor beszélgetése Hunčík Péterrel - III. rész*, In: Új Szó, 2008, december 22, <http://ujsozo.com/online/kultura/2008/12/22/hatareset-csanda-gabor-beszelgetese-huncik-peterrel-iii-resz>
- Németh Zoltán: Bárczi Zsófia: *A keselyű hava*, In: Szlovákiai Magyar Írók Társasága, <http://www.szmit.sk/modules.php?name=News&file=article&sid=196>
- Szalay Zoltán: *Pluralista stílisztika egy ipolysági anekdotaregényben*, (Hunčík Péter Határeset című regényéről), In: Irodalmi Szemle, 2009, április. http://www.jogazda.sk/szemle/index.php?option=com_content&task=view&id=460&Itemid=62